

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-14>

УДК 338.43:63(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL BUSINESS IN UKRAINE DURING WAR

Рогожук Назар Вячеславович

магістр комп'ютерних наук,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2585-2786>**Rohozhuk Nazar**

Vasyl' Stus Donetsk National University

У статті проведено дослідження перспектив розвитку українського аграрного бізнесу в умовах війни. Нами досліджено, що Україна займає вагомую частку в експорті аграрної продукції та є одним із найбільших експортерів у світі. Саме війна в 2022 році призвела до росту цін на аграрну продукцію та викликала занепокоєння усього світу. Наступним нами було досліджено динаміку експорту сільськогосподарської продукції з України та визначено, що незважаючи на війну наші аграрії продовжували експортувати та забезпечувати країни світу своїм зерном. Важливим кроком для розвитку аграрного бізнесу в умовах війни стала підтримка зі сторони уряду, який запровадив низку програм для стимулювання агровиробництва. В підсумку нами досліджено, що саме інновації становитимуть ключову основу розвитку аграрного бізнесу в умовах. Інноваційні технології не тільки пришвидшують процеси, вони оптимізують витрати. Зі сторони українського уряду потрібно зробити низку робіт, адже аграрний бізнес є одним із ключових у структурі експорту та акумулює велику суму надходжень в держбюджет

Ключові слова: аграрний бізнес, експорт, агрохолдинги, інновації, ТПП, ВВП.

The article studies the prospects for the development of the Ukrainian agricultural business in the conditions of war. We have studied that Ukraine occupies a significant share in the export of agricultural products and is one of the largest exporters in the world. Ukraine is one of the world's largest exporters of grain and oil, and a third of the world's population depends on their exports. It was the war in 2022 that led to an increase in prices for agricultural products and caused concern around the world. The food security of not only Ukraine, but the world countries was violated by Russia's aggression and led to the concern of the world community about the future of the agricultural market. Next, we studied the dynamics of exports of agricultural products from Ukraine and determined that despite the war, our farmers continued to export and provide the countries of the world with their grain. We have studied the structure of exports and identified countries where our country exported more agricultural products. Government support was an important step for the development of the agricultural business during the war. The Ukrainian government has introduced a number of programs to stimulate agricultural production, realizing that it is necessary to fight the enemy not only with weapons, but also economically. The Ukrainian government managed to introduce state programs to stimulate the development of agrarian business and provide all kinds of support to domestic farmers. The main task assigned to Ukrainian farmers is the restoration of the Ukrainian economy, and in 2022 it must be completed in full. There was also support from the Chamber of Commerce and Industry, whose actions contributed to the acceleration of export procedures and clearance of products. As a result, we investigated that it is innovations that will form the key basis for the development of the agricultural business in the conditions. Innovative technologies not only speed up processes, but also optimize costs. On the part of the Ukrainian government, a number of works need to be done, because the agricultural business is one of the key in the structure of exports and accumulates a large amount of revenues to the state budget.

Keywords: agricultural business, export, agricultural holdings, innovations, CCI, GDP.

Постановка проблеми. Україна є одним із найбільших світових експортерів зерна та олії і саме від їхнього експорту залежить третина світового населення. Українських аграр-

ний бізнес є одним із ключових у структурі експорту та акумулює велику суму надходжень в держбюджет. Отож від розвитку агровиробництва в певній мірі і залежить наша еконо-

міка, яка останніми роками сильно страждає від різких коливань курсу валюти, політичної нестабільності, а на сьогодні ще й від війни. Саме тому дослідження перспектив розвитку аграрного бізнесу в Україні є актуальною темою для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження питань щодо розвитку аграрного бізнесу в Україні були висвітлені таки вітчизняними науковцями як: Мороз О. [1], Лещенко Р. [2], Коломієць Т. В. [10], Братчук Л. М. [11], проте дослідження перспектив аграрних компаній в умовах війни в Україні є новою та недостатньо вивченою тематикою в науковій діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Початок 2022 року ознаменувався складними подіями як для України так і для аграрного бізнесу, адже з початку війни більшість аграріїв опинились в дуже скрутному становищі, а ворог кожного дня знищував уже посаджені поля. Саме в дослідженні перспектив розвитку аграрного бізнесу і полягає новизна дослідження, так як в умовах війни бізнес працює лише рік і до того часу ніхто навіть не міг передбачити, що в Україні почнеться війна і потрібно буде адаптуватись до ведення бізнесу в умовах війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити основні пер-

спектив розвитку аграрного бізнесу в Україні в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні основну загрозу продовольчій безпеці України складає війна з РФ, яка почалась 24 лютого 2022 року і триває до сьогодні. Україна не тільки забезпечує внутрішній ринок продуктами продовольства, але є одним із найбільших експортерів зерна та соняшнику в світі, що становить загрозу продовольчої кризи світового масштабу.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (Food and Agriculture Organization, FAO), на обидві країни сумарно припадає понад 50% глобального виробництва соняшнику, понад 20% виробництва ячменю, 14% виробництва пшениці, 6% – ріпаку, 4% – маїсу (кукурудзи) [1]. Отож пропонуємо детальніше дослідити вплив війни РФ на економічну безпеку України та світу.

Частка України на світовому ринку сільськогосподарської продукції наведена на рис. 1.

Україна займала з експорту пшениці п'яте місце у світі з часткою 10% і була першою за обсягами експорту соняшника, другою – з експорту ячменю та третьою – з експорту кукурудзи.

Протягом століть Україну називали «житницею Європи», адже ця назва цілком точна, враховуючи, що в Україні зосереджено при-

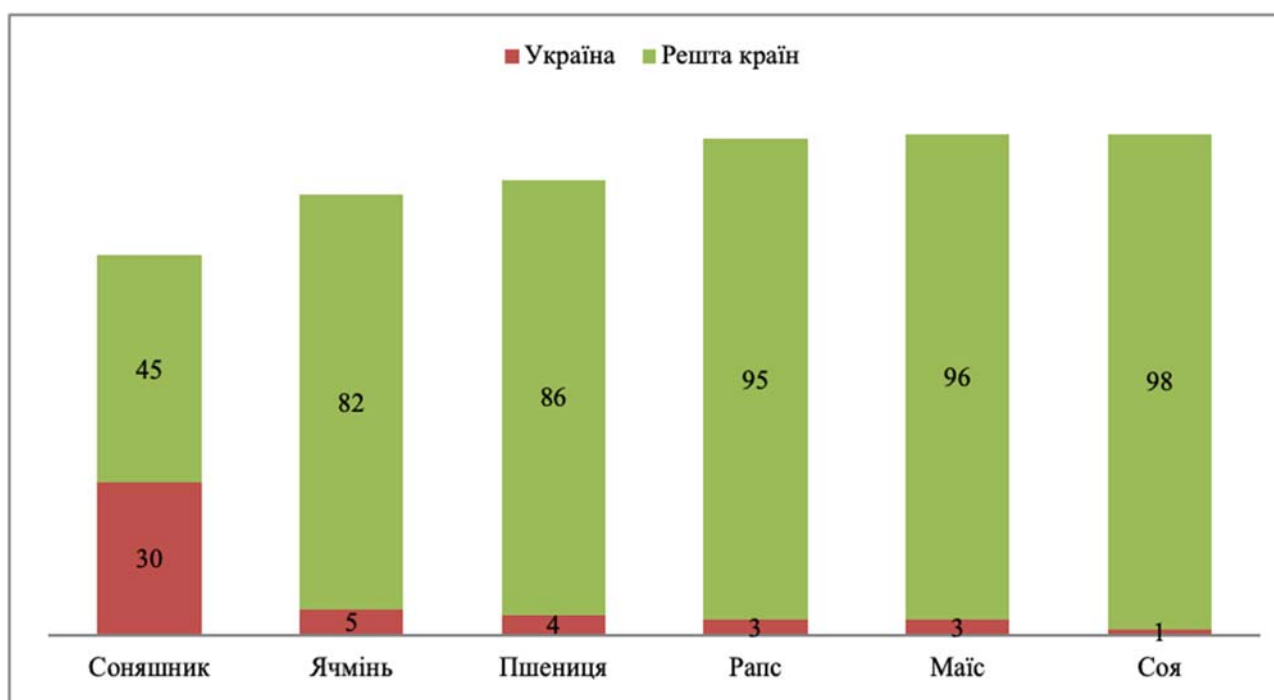

Рис. 1. Частка України у світовому виробництві окремих сільгоспкультур станом на 2021 рік, %
Джерело: [2]

близно чверть надродючих «чорноземів» світу. Експорт української сільськогосподарської продукції зростає на ключових світових ринках, таких як Китай, Єгипет, Індія, Туреччина та в Європейському Союзі [3]. Це робить Україну одним із ключових гравців світового аграрного ринку.

Отож, дослідимо динаміку українського експорту сільськогосподарської продукції за основними категоріями (рис. 2).

Як ми бачимо з рисунку 2 динаміка експорту сільськогосподарської продукції з України досягнула піку в 2021 році, відновившись після Пандемії Коронавірусу в 2020 році. Проте новою хвилею випробувань для вітчизняного аграрного експорту стала війна в Україні, що призвела до зменшення експортних продажів через неможливість компаній експортувати у зв'язку з блокуванням портів.

Географічна структура експорту наведена на рис. 3.

Найбільшими імпортерами української аграрної продукції були Польща та Румунія, сумарна частка яких становила 33%, в основному це пов'язано через блокування портів та експорт продукції через сушу, а ці дві країни являються найближчими по територіальному розташуванню.

Українському уряду потрібно зайнятися розвитком аграрної галузі та зосередитися на вибудові ефективних урядових програм для стимулювання експорту та максимізувати державну підтримку. На жаль, до конкретних дій зі сторони уряду призвела тільки війна, яка почалась в Україні у 2022 році.

Отож на рисунку 4 пропонуємо розглянути основні дії зі сторони українського уряду в підтримці аграрного бізнесу на час війни в Україні.

Дані кроки зі сторони українського уряду повинні сприяти подальшому розвитку аграрного бізнесу в Україні та заповнити українських аграріїв, що попри те, що війна в Україні триває потрібно допомагати відновлювати економіки та продовжувати сіяти та обробляти землю. Український уряд надає гарантії, що у разі знищення посівних чи ферм буде виплачена компенсація та повністю відновлене пошкоджене майно.

Не менш важливою є підтримка українських експортерів та імпортерів країнами ЄС. 12 травня 2022 року Європейська комісія представила свій план дій «Дороги солідарності» [7], щоб допомогти Україні експортувати свою сільськогосподарську продукцію в рамках реакції солідарності ЄС з Україною.

Рис. 2. Динаміка експорту української аграрної продукції за категоріями за період 2011–2022 рр., млн дол. США

Джерело: [4]

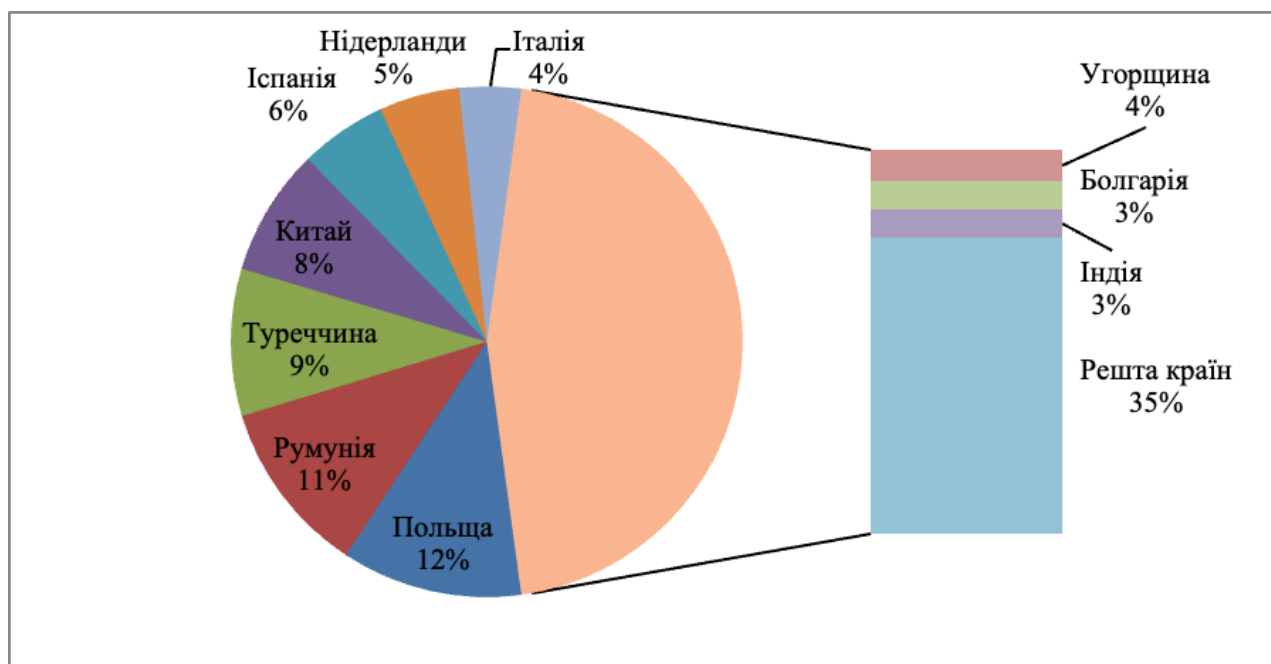

Рис. 3. Географічна структура експорту агрохолдингів України за 2022 рік

Джерело: [5]

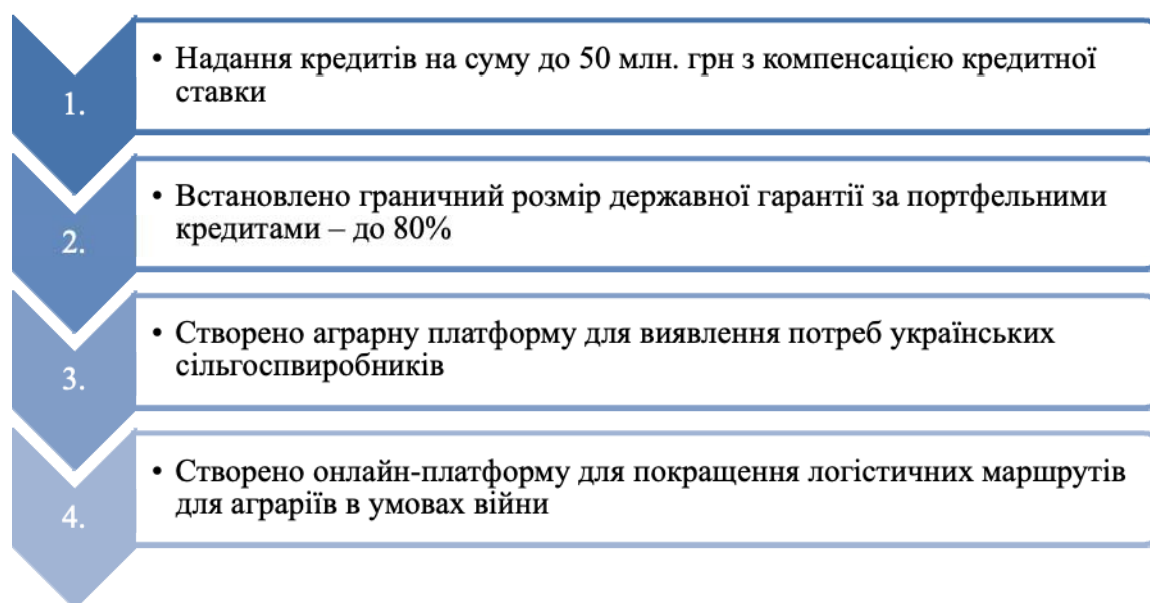

Рис. 4. Дії уряду з підтримки українських аграріїв на час війни в Україні

Джерело: [6]

З серпня 2022 року Чорноморська зернова ініціатива [8] за посередництва ООН дозволила збільшити експорт зерна морськими маршрутами та домоглася відкриття порту в Одесі. За даними Міністерства сільського господарства України, загальний український експорт зернових, олійних культур та супутніх товарів у вересні 2022 року досяг 6,6 млн тонн, підтверджуючи тен-

денцію до зростання після 4,3 млн тонн у серпні, 2,8 млн тонн у липні, 2,5 млн тонн у червні, 2 млн тонн у травні та 1,3 млн тонн у квітні.

Для України експорт аграрної продукції є важливою статтею надходжень до державного бюджету та стратегічною галуззю, частка експорту якої в 2022 становила 53%. Отож наші державі необхідно стимулювати вітчизняних

аграріїв до збільшення своїх обсяг та підтримувати розвиток експорту агропродукції.

Роль ТПП України в розвитку сільського господарства може стати дуже ваговою, адже зважаючи на наявність міжнародних контактів та можливість обміну досвідом, ТПП України може надавати консультації сільгоспвиробникам щодо можливостей вигідного оновлення основних фондів при закупівлі обладнання за кордоном, ефективних технологій, а також створювати нові послуги, які б полегшували ведення агробізнесу, наприклад, за допомогою програми товарних кредитів. До всього, беручи до уваги представницьку функцію палати, важливо забезпечити присутність експертів від ТПП у дорадчих радах при міністерствах, які могли б адвокувати рішення, практично необхідні для аграріїв – питання реєстрації договорів оренди, узаконення оренди невитребуваних паїв, узаконення оренди земель запасу, можливостей кредитування тощо. ТПП України сприяє залученню інвестицій в харчову промисловість, для цього необхідно організовувати міжнародні виставки-форуми, що створює можливості зустрічі постачальників, виробників та клієнтів, які могли б виробити спільні нові рішення для своїх компаній, до того ж користуючись своїми контактами та інформацією, шукати нові ринки збуту для українських товарів.

Окремо слід наголосити на ролі ТПП України як міжнародного медіума, адже система

торгово-промислових палат може посприяти заповненню браку інвестицій і доступних кредитів, що створять умови для проведення модернізацій на підприємствах, переходу на нові технології виробництва та менеджменту, а також налагодження випуску нової продукції. Такі заходи дозволять підприємствам переорієнтуватися на нові ринки збуту. Експерти від ТПП України, які повинні бути представлені в дорадчих радах при міністерствах, мають сприяти реформуванню галузі, що збільшить інвестиційну привабливість України. Наприклад, працівники ТПП України можуть адвокувати створення прозорої процедури приватизації державних сільськогосподарських підприємств, надання «дешевих» кредитів, залучення більш ефективних технологій виробництва тощо.

Аграрний сектор в 2022 році забезпечив 53% всього експорту України [9] і саме його розвиток на основі інновацій стане основою відбудови української економіки [10; 11]. Отож, нами пропонується побудувати стратегію інноваційного розвитку для вітчизняних аграрних компаній, базу якої складатимуть інновації та технології (рис. 5).

Для фінансового забезпечення реалізації даної стратегії потрібно використовувати наступні фінансові інструменти (рис. 6).

Найпершим кроком у реалізації стратегії інноваційного розвитку аграрного сектора буде доцільно надати пільги для експорте-

індустріалізацію аграрного сектора шляхом створення спільного підприємства або купівлі ліцензії зі зростаючим ступенем локалізації випуску лінійки сучасних конкурентоспроможних тракторів та комбайнів, інших основних видів сільгосптехніки.

Будівництво переробних підприємств світового рівня та залучення й створення сучасних технологій переробки, енергозбереження й екологічного пакування та зберігання продукції.

Формування національної інноваційної системи та розробка стратегії її розвитку, взаємодії та фінансо-вого забезпечення.

Еволюційний перехід до сталого агроекологічного розвитку та його пріоритетне фінансування. Відбувається розвиток національної інноваційної системи

Рис. 5. Стратегія інноваційного розвитку аграрних компаній в післявоєнній Україні

Джерело: складено автором

Рис. 6. Фінансові інструменти реалізації стратегії інноваційного розвитку аграрних компаній

Джерело: складено автором

рів інноваційної продукції аграрного сектора, що посилюватиме попит на розвиток інноваційної діяльності.

Висновки. Підводячи підсумки цієї статті, було визначено, що для перспективного розвитку аграрного бізнесу України в умовах війни потрібно не лише відновити будівлі та споруди, але й «запустити» бізнес, як осно-

вну артерію притоку коштів в бюджет країни. Після перемоги у війні основу фінансування доцільно надати тим компаніям, які розвивають та впроваджують інновації у своїй діяльності. Зі сторони держави стимулювання інноваційної діяльності має бути зрозумілим, доступним та максимально прозорим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мороз О. Теоретико-методологічні аспекти сучасної парадигми регулювання аграрного ринку. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2004. № 5. С. 16–23.
2. FAO stat веб-сайт (2022). URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>
3. Лещенко Р. Україна може світ нагодувати. 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-feed-the-world/>
4. Статистика зовнішнього сектору України (2022). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
5. У 2022 році агропродукція склала 53% українського експорту (2022) URL: <https://thepage.ua/ua/news/u-2022-chastka-ukrayinskogo-eksportu-agroproduktiv-sklala-53percent-the-page>
6. Лещенко Р (2022) Уряд затвердив зміни до надання фінансової державної підтримки аграріям під час посівної URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoi-roman-leshchenko>
7. Solidarity Lanes Action Plan (2022). URL: https://transport.ec.europa.eu/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en
8. Black Sea Grain Initiative (2022). URL: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>
9. У 2022 році агропродукція склала 53% українського експорту (2022) URL: <https://thepage.ua/ua/news/u-2022-chastka-ukrayinskogo-eksportu-agroproduktiv-sklala-53percent-the-page>

10. Коломієць Т. В. Формування аграрної інноваційної системи як шлях до накопичення інтелектуального капіталу підприємств агросектору. *Економіка АПК*. 2016. № 11. С. 94.

11. Братчук Л. М. Інноваційна діяльність: теоретико-методологічні підходи до формування об'єкта обліку. *Економіка АПК*. 2016. № 10. С. 59.

REFERENCES:

1. Moroz O. (2004) Teoretiko-metodologichni aspekti suchasnoyi paradigmi reguluvannya agrarnogo rinku [Theoretical and methodological aspects of the modern paradigm of agricultural market regulation]. *Visnik Vinnickogo politehnichnogo institutu*, 5, 16–23. (in Ukrainian)

2. FAO stat veb-sajt (2022). Available at: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>

3. Leshenko R. Ukrayina mozhe svit nagoduvati [Ukraine can feed the world]. 2021. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-feed-the-world/> (in Ukrainian)

4. Statistika zovnishnogo sektoru Ukrayini (2022) [Statistics of the external sector of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (in Ukrainian)

5. U 2022 roci agroprodukcija sklala 53% ukrayinskogo eksportu (2022) [In 2022, agricultural products accounted for 53% of Ukrainian exports]. Available at: <https://thepage.ua/ua/news/u-2022-chastka-ukrayinskogo-eksportu-agroproduktiv-sklala-53percent-the-page> (in Ukrainian)

6. Leshenko R (2022) Uryad zatverdiv zmini do nadannya finansovoyi derzhavnoyi pidtrimki agrariyam pid chas posivnoyi [The government approved changes to the provision of financial state support to farmers during sowing]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi-roman-leshchenko> (in Ukrainian)

7. Solidarity Lanes Action Plan (2022). Available at: https://transport.ec.europa.eu/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en

8. Black Sea Grain Initiative (2022). Available at: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>

9. U 2022 roci agroprodukcija sklala 53% ukrayinskogo eksportu (2022) [In 2022, agricultural products accounted for 53% of Ukrainian exports]. Available at: <https://thepage.ua/ua/news/u-2022-chastka-ukrayinskogo-eksportu-agroproduktiv-sklala-53percent-the-page> (in Ukrainian)

10. Kolomiyec T. V. (2016) Formuvannya agrarnoyi innovacijnoyi sistemi yak shlyah do nakopichennya intelektualnogo kapitalu pidpriemstv agrosektoru [The formation of an agrarian innovation system as a way to accumulate intellectual capital of enterprises in the agricultural sector]. *Ekonomika APK*, 11, 94. (in Ukrainian)

11. Bratchuk L. M. (2016) Innovacijna diyalnist: teoretiko-metodologichni pidhodi do formuvannya obyektu obliku [Innovative activity: theoretical and methodological approaches to the formation of the accounting object]. *Ekonomika APK*, 10, 59. (in Ukrainian)